

Subbus

L E U Q U E

ՔԱՐԵՎԵՆԻ, ՍՊԻԾԻ, ԲԱԼՈՒՐԵՆԻ ԵՒ ՏԵՒՏՐԵՆԻ

Տարեկան գին կտնիկ կուռուց 100: Վեցամսեաց գին կուռ.ուց 52 1/2: Եռամսեաց գին 26 3/4:
Հինգ ստորագրուոց գտնացին մեկ օրինակ իրեն ձրի դիմուի տրուի:
Այս Լրտգիրը ամեն շաբաթ օրեքը կը հրատարակուի:

Պօշիսն գու-րս գացած Լրագիրերուն Փօսթային ծախըք տառնցին ջրայ է :
Խր շահին համար չու-ր մը հրատարակեց ու-ցոց դիմու վճարե տոցին 40 փարայ :
Նսրաւոյ գրոց ծանուցու մը ձիք է : Դու-րսէն և կած նամակներուն Փօսթային ծախըք խրկոց դիմու վճարե :

РУССКИЙ

‘**b b f f b b b b**

ՊՈՎԻՍ Յ ՅՈՒԿԻՍ

Երբունական հրամանաւ վսեմափայլ Աիւլէյմանն
փաշան, որ առեւտրական ատենին տեսուչ կարգե-
ցաւ, բարձրագոյն խորհրդին առաջնին թարգման
կամին է քենտիփին հետ պիտի մեկնէր շաբթուս մայ-
րաքաղաքէս Աըռաֆի, Եաշի և Պուքքէշի կողմերը այ-
ցելութիւն բնելու և այս վերջի երկու տեղերուն
մէջ պատահած խոռովութիւնները հանդարտեցու-
նելու համար :

— Ա՞նձիսկ և բարեկարգությունի շատենաւերը անցեալ շաբաթ օր բաղմաթիւ զօրքով մեկնեցան ասկէ դէպ ՚ի թառւնա :

— Վ սեմափոյլ Սիրղա Ապիտ փաշան Ավլիստ
թէի կառավարէց անուանեցաւ հաճի Աստղք փա-
շաբին տեղը :

— Պարսկաստանի թաւրէժք քաղաքը մեծ խոռվութիւնը և հայոց ազգէն ալ մարդիկ սպաննութեր են որուն պատմութիւնը կը խոստանայ հրատակել առաջիկայ թուովը ծուանալով հօնութանինօք լորագիրը և մենք ալ անկէ առնելով գալ թուովնիս կը հրատարակեմք :

— Վեհափառ արդայն իւր անկեղծ սիրոյն նշան
բարձրապատիւ Ուշիտ փաշային ծանրագին տուփ
մը ընծայ ըրաւ :

— Պրուսայէն և Իգնիմիտէն եկած գիրերը կը հաստատէն որ քօլուա հիւանդութեան ուժը հարիւրին ութսուն տկարազած է այն կողմերը :

— Այրաքաղաքիս նցնպէս արուարձաններուն և
շրջակայ գեղերուն մէջ ալ հաղիւ օրը 20-25 հար-
ռւած կը պատահի կոր այս ախտէն ընդ ամէնը :

— Ա սե մատիայ ծովագետ Խէ հմէտ Մի փառան

— Ո արսիլիոցէն հօս բանող՝ Դաղղիայի շոգենաւ-
և որ լատինացւոց ամսոյն 4, 14, 24 կուգային և
7, 17, 27 կ'ելլային, ասկէ ետեւ ամսոյն 2, 12, 22
պիտի գան և 5, 15, 25 պիտի ելլան :

անոր համար այս ապստամբութիւնը հաներ են :
Իսկ բարբարոսական գործերնին յայտնի կը ցըսու-
նէ որ, միտքերնին մարդու հնազանդութիւն չը-
նել, առանց աշխատելու ուրիշն ըստակովս ապ-
րիլ կամ բռնութեամբ կամ գողութեամբ ձեռ-
քերնուն առնելով : Որովհետեւ այս ապստամբ-
ներուն շատերուն ձեռքի դրօշակին վրայ, ա-
նիշանութեան, հրեեկ, յանշակութեան դրուած էր :
Վատ օրագիրեր խափանեց կառավարութիւնը, և
հրատարակիչնին ալքանտի պէս տեղ մը դրաւ, ո-
րոնց մէկն ալ լամբլ վերաբռնէն է, որպէս զի ասոնց
վրայ ունեցած կասկածը ստուգէ :

Գաղղիացիք այս կ'ըսեն որ ժամանակ ժամանակ
ելած խոռվութեան պատճառը գործադիր իշխա-
նութեանը չափազանց թուլութիւնն է . ուստի
հիմայ պատերազմի պաշտօնեայ Պ. Քավանեաքը գոր-
ծադիր իշխանութեը գլուխ կարգեցին և Փարիզի
մէջ գտնուած բոլոր զօրաց հրամանատարութիւնն ալ
առժամանակեայ անորյ յանձնուած էր խոռվութեան
օրերը որ խաղաղութիւն ըլլալին ետեւ թողուց .
որովհետեւ խիստ գործունեայ և կորիճ մարդ մըն
է : Հիմայ Գաղղիացի կառավարութեան գործը
գլխաւորապէս երկու ըստ ամենայնի ընտիր մար-
դու ձեռք անցաւ , | ամարգինին և Քավանեաքին .
որ առաջինը բանիւ աշխատելու մէկ հատիկ է , և
երկրորդն ալ գործով աշխատելու մէկ հատիկ :

Այս ցաւալի դիպուածին ալ աւելի երկար պատմութիւնը գալ շաբթուան կը թողումք :

CELESTE LABEE

ԳԱԼՈՒՍ: 'Կախընթաց թիւերնուու մէկուն մէջ
ծանուցած էինք որ՝ փռանսալզներու աղդային ժողո-
վյն նախագահը ամիսը անգամ մը պիտի փոխուի :
Այս պայմանիս վրայ՝ Պ. Պուշչնախագահին ժամա-
նակը լրացած էր . և թէպէտ կրնար ինքը նորէն ընտ-
րուելուներուն կարգը մանել և ընտրուիլ . բայց
չուզեց . պատճառ բռնելով իրեն հիւանդուու ըլլա-
լը , որ յիրաւելի կուրծքի հիւանդութիւն ունի . և
որովհետեւ նախագահ եղողը յաճախ և բարձր խօ-
սելու կը պարաւառորի , մանաւանդ ժողովյն մէջ
աղմուկ և խառն ՚ի խուռոն խօսողներ շատ եղած
աւուենը , որ այս ալ շատկէկ կը պատահի , ուստի
նախագահ ըլլալը տար հիւանդութեան վիճակին
ամենեւին ձեռք չի տար : Կախագահ ընտրուեցաւ
Պ. Ալնառ . յունիսի 11 ին : Պ. Պուշչին նախա-
գահութեան սկիզբն էր մայիս 5 :

— Ազգային ժողովցն պատգամաւորներէն ալ քանի մը հոգի կամ իրենք իրենց կամաւը հրաժառ բելով, կամ քանի մի գաւառի կողմէն ընտրուած էքէն միայն մէկ գաւառին պատգամաւորութիւնը յանձնառու ըլլալով ուրիշ պատգամաւորներ ընտրել պէտք եղած էր : Պ. Թիէռ ալ ուղեց այս պատգամաւորներուն կարգը մտնել . և յայտարարութիմը հրատարակեց : Վոհկայ թագաւորական կառավարութեան ժամանակը զինքը եկեղեցականաց անհաջող թշնամի մը ցըսուցած էր . այս անգամի յայտարարութեան մէջ կը գրէր :

Որոքս դրած եմ կրօնական սահմանադրութիւնները պաշտպանելու մեծ փութով, մանաւանդ՝ եկեղեցականաց կառավարութեան կողմանեւ արուած տուբերին վրայօք. (որ այս օրերս ոմանք առաջարկած էին որ չի տրուի) : Աւսման ազատութիւնը օգտակար և հարկաւոր ալ կը սեպեմ ռամկապետական

ուսման գրութիւնը պարտաւորիչ եղած ըլլալուն
համար : Ծնկերական կարգը պաշտպանելու ելլող-
ները անխշանութեան դէմ կեցած ատեննին մէ-
ջերնին երկպառակութիւն հանելը խենթութի է :
Ուամկապետական և քօմինիութ գպրատան վարժա-
պետի մը դէմ մեր մէկ հատիկ ապաւէնը կընայ ըւ-
լալ քահանայն . մանաւանդ հիմայ որ ամէն գեղեր-
անդամ վերսիշեալ տեսակէն վարժապետներ կը խըր-
կուին : Այս ըսածներս աշառութեամբ չէ , մտքիս
անկէ զծ վկայութիւնն է .. :

Այս յայտարարութիւնս օրագիրներու մէջ հը-
րատարակուեցաւ . ուստի շատ տեղեր ալ Պ . թի-
էռը իրենց պատգամաւոր ընտրեցին : Ժիւօնստ գա-
ւառէն Պ . թիէռը ընտրողներուն համբանքը 19,123
հոգիի հասաւ : Մուտէն , 55,227 : Ի՞ո և Օրդէզ ,
1,740 : Եւ Աէն , որուն մայրաքաղաքն է Փարիզ
71,287 : Պ . թիէռ այս գաւառներուն մէկուն կող-
մէն ազգային ժողովային անդամ գլուխլիքը աներկը ա-
յելի կ'երեւի :

ԱՆԳՆԻԱՅԻՆ ԿՐՈՆԱԿԱՅԻ ԱՆ ԸՍՏՈՒԱԾ ՕՐԱԳԻՒՐԸ կը պատմէ . թէ մեռնող Պ . (Օ)քօննէլին հիմնած ընկերութիւր , որ իրաւանց ճամբար իւրանուայի քաղաքական աղաւտութիւն ուղելու վրայ էր , և (Օ)քօննէլը մեռնելէն ետքը անոր տղան Պ . Ճօհն (Օ)քօննէլը ասոր գլուխ եղաւ , ըստ լատինացւոց յունիս ամսոյ առաջին շաբթուն շաբթաթական ժողովքը ըրաւ : Ժողովքին մէջ շատ բազմութիւն կար : Պ . Ճօհն (Օ)քօննէլ յայտնեց ընկերութեան որ ստակի պակսութիւն ըլլալուն համար , որովհետեւ ընկերութեանը ծախքին յատկացած եկամուտները շատ պակսած էին , առ ասկէց ետքը ժողովարանը պիտի գոցուի , ժողովք պիտի չըլլայ : Եւ այս ընկերութիւնը և տաշանիշներու ըստւած ընկերութիւնը մէկ տեղ պիտի գտն առ աջիկայ երկու շաբթի օրը , և մէկ նոր աղբային ընկերութիւն մը պիտի հաստատեն : Պիտնալ պէտք է ըստաւ . որ այս նոր ընկերութիւնն ալլըռնութեան թշնամի ըլլալու է . և ուղած բանը օրինաց և իրաւանց ճամբար ձեռք ձգել նայելու է :

Այս քակուած ընկերութիւնը ժամանակին դղբուարութեանը և սղութեանը և սովոյն պատճառաւ ւը եկամուտին մեծ մասը պակսեցուց . Երկասարդ իշլապա ըսուած ընկերութիւնն ալ եղաւ նէ , որ զէնքով ազատութիւն ստանալը աւելի շուտ և աւելի ապահով կ'ըլլայ տէջի կը քարոզէր , շատ մարդոց անանկ երեւեցաւ որ (Քօննէլին բըսնած խաղաղական ճամբան երկանքաշուք բան մընէ . Համբերութիւննին պակսեցաւ և ընկերութենէն զատուեցան : Ասանկով այս ընկերութեան եկամուտը , որ աղմուկ մը եղած ժամանակը 50 հազարէն մինչեւ 75 հազար ֆռ.անգ կը հասնէր շաբաթը , մօտ ատեններս 400 ֆռ.անգի ինջաւ , որ չէր կրնար ծախոքը գոցել . ուստի ընկերութեան ժողովը գոցելը

ամէն բանէն աւելի յարմար սեպուեցաւ :
— Հ ա ռ տիւր ըստուած կողման ուժք կոտրեցաւ .
որովհետեւ խոսվութիւն սերմանելու խօսքելու
սկըսած ըլլաշնուն համար կառավարութիւնն ալըս
կըսաւ մասնաւոր կերպով վարուիլ ասոնք զսպելու
մոքով . մէկ տեղ ժողգուելնին չի կրնար հիմայ հա-
մարձակ ըլլաշ . քանի մը հոգի ալըրոնուած և դա-
տապարտուած են : Ասոր վրայ ուրիշ շառտիւնէր ե-
լան , որ կըրնանք շառտիւրուկի ըսել . որովհետեւ
ամէնքն ալ կնիկ մարդիկ են : Ասոնց տեղն է պէ-
տուել իշխն թաղը . և հիմակուց 1500 էն աւելի կին
մարդիկ այս ընկերութեանս գրուած են : Պրուել
ուզողը Չառլոդ ՈՒխ անուն մէկուն կ'երթայ . որ
գիւանագպիր եղած է այս ընկերութեան : Ժաղջով-
քին կամ ընկերութեան նախագահն ալ կնիկ մարդ-
մըն է . ատենախօսութիւն ընողներն ալ կնիկ մար-
դիկ են . և իրենց խընդդրածը թուղթի վրայ գրելով
և ստորագրելով՝ հանդէսով պիտի տանին թագուհ-
ւոյն ներկայացընեն : Ասոնց այս ընկերութիւնը շա-
րունակելու համարձակելնուն պատճառը այն պի-

տի ըլլայ՝ որ քաղաքական յանցաների վրայօք կնիկ
մարդոց համար որոշուած պատիժ մը գրուած չէ դա-
տաստանագիրքերնուն մէջ . և ինկիլիզի կառավա-
րութիւնը դատաստանագրքէն դուրս բան չըներ :
Ասոր վրայ վարպետին մէկը երդիծական պատմու-
թիւն մըն ալ շիներ է . որպէս թէ ատենօք կընիկ
մարդ մը գողութեամբ բըռնուած ըլլայ , և դատա-
ւորները երկար ատեն խորհելէն ետքը կինը անպա-
տիժ թող տուած ըլլան ըսելով որ՝ դատաստանա-
գիրքը միայն գովլ ճարդոց համար պատիժ յատկացու-
ցեր է , գովլ ինչո՞ւն վրայ բնաւ խօսք չըներ : Ասիկայ
շինծու պատմութիւն մըն ալ է նէ՝ ինկիլիզի դատա-
ւորներուն դատաստանագրքին խօսքը ճիշտ պահե-
լը կը հասկըցընէ :

— Ազնուականաց ատենին մէջ (Օքսֆըռտ քաղաքի Անկիլքան եպիսկոպոսը մէկ խնդիր մը առաջարկեց յունիսի 9 ին . որպէս զի՝ մատաղահասակ կնիկ մարդոց պաշտպանութիւն ընէ կատավարութիւնը՝ Շատ . միտքս այն չէ որ այս կողմէն բարբերնին աւրուած եղող կնիկ մարդիկը հասցընելու ձամբայքը ընելու համար խրառութիւն բանեցուի . ասանեկները աղէկցընելու անհնար ըլլալով՝ բանեցուցած խրառութիւննիս ալ առանց նպատակի կ'ըլլայ, ի՞անըն այն է որ՝ այս անամօթներուն երեսէն պատահած վնասներուն որքան հնար է նէ առաջը առնըլի : Որովհետեւ ասոնք պարզ և անփորձ երիտասարդներուն տեսակ տեսակ որոգայթներ լարելով իրենց անառակութեան որջը կը քաշեն և գլխէ կը հանեն կը գէշընեն : Ասանկ իրենք զիրենք գէշութեան տուող կնիկ մարդոց համբանքը միայն 1 օնուայի մէջ 80,000 ի կը հասնի ըսաւ եպիսկոպոսը : Եւ շատ կնիկ մարդիկ ալ ասոնցմէ զատ՝ ասոնց խարդախ և խաբէական խօսքերուն խարուելով ասոնց որոգայթը կ'իյնան . պէտք է որ կառավարութիւնը ասոր հոգ տանի, որ գոնէ անմենաները չգիտնալով այս գէշութեան մէջ չլինան : Խնչպէս որ մարդապանութիւնը և գովութիւնը օրէնքը կ'արգիլէ, և չժողուր որ ամէն մարդ իր ուղածին պէս այն մեռցընէ կամ ինչքը յափշտակէ, նմանապէս ասոր ալ հոգ տանելու է որ անսաւակ կանայք անմեղ երիտասարդներուն և երիտասարդուհներուն պատիւը կորսընցընել չլուան, և մաքրուե գանձերնին չի յափշտակէն : Խօստ Պոռուկամ այս եպիսկոպոսին ըրտծ առաջարկութեանը ուժ տուաւ . ուստի որոշուեցաւ որ ուրիշ անդամմը (Օքսֆըռտի եպիսկոպոսին խնդիրը մէկ մըն ալ կարգացնակի :

— Այս ըստւած ինկիլիզի օրագիրը կ'ըսէ որ՝
ինկիլիզի աէրութիւնը պատերազմ հրատարակե-
ռու վրայ է Ապանիայի գէմ. պատճառ այն բռու-
նելով, որ Քուպա կզգին բանող ինկիլիզներուն
ունեցած պարոքը չէ հատուցեր. Անոր համար
Ապանիայի կողմէն օնտուա դեսպանութեամբ նըռ-
ող Պ. Իսդուռիձին ալ իմաց տուեր է որ Ճամբու-
հրամանագիրները շինուած պատրաստ են, կրնայ ա-
նոնք առնել, և մինչեւ քառասուն և ու թը ժամ
օնտուայէն դուրս ելլել. Այս խօսքերս վաճառա-
կանաց ժողվուած տեղը կը խօսուի եղեր. Տացը
մէկ ուրիշ ինկիլիզի օրագիր մը՝ կը ըստւած, Ապա-
նիայի և ինկիլիզի բարեկամութիւնը աւրուելուն
վրայօք հասարակութեան բերանը պըտըտած լու-
ոերը ամենն ալ սուտ են կ'ըսէ :

Առաջին կերպով օրագիրը կը պատմէ թէ Պ. Իս-
բուրիձ յունիսի 13 ին | օուտ Բալմէրսդօնէն իրեն
խրկուած դիրմը կարդալով՝ յաջորդ օրը ելաւ Ապա-
հիա գնաց . և ատով ինկիլիզի և Ապանիայի իրարու-
հետ աւրուիլլ հաստատուեցաւ . և կոփւ բացուի-
քն ալ մօտ կ'երեւի կ'ըսէ : Առաջին բօստ , նյնազէս
ինկիլիզի օրագիր , ուրիշ պատճառ կուտայ Պ. Իս-
բուրիձին երթալուն : Յիշեալ երկու տէրութեանց
մէջ պաղութիւնը վերցունելու համար Ապանիայի
ոէրութիւնը ինկիլիզի կառավարութեան հետ խօ-
սելու յասուկ մարդ խրկեց , Միուասօղի կոմուզ : Պ.
Ասդուրիձ նեղացաւ թէ ինչու համար այս բանս ի-
ուն յանձնուեցաւ , որ նոյն տէրութեան կողմէն
նկիլթէռուա դեսպան է . որով ինկիլիզի կառավա-
րութիւնը զինքը ասանեկ փափուկ գործերու մէջ
ըրտնելու անբաւական սեպելու տեղի կ'ունենայ :
Նիկայ իրեն սլզտիկութիւն մը սեպելով ելաւ Ապա-
հիա գնաց . ասկէց ծեծ կամ աւրուիլ չգուռ շակուիր :
Ասանեկ իրարու հակառակ զրուցուածքներուն շի-
ռակը՝ որը ըլլալլ հասկընալու համար քիչ մը ատեն
ու սպասելու է :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ: Եւրոպայի օրագիրներուն եր-
աեմ սուտ և իրարու հակառակ լւարեր գրելնուն
լըայ քանի որ առիթ եղեր է նէ մեր այս լրագրուս
լարդը խօսած եմք: Ասանկ իրարու հակառակ պատ-
մենուն մէկ օրինակն ալ այս կրնայ ըլլալ:

Գիշեանական ընդհանուր լսագիրը ըստւած օրագիրը՝
որպէս թէ իրեն խրկուած մասնաւոր թղթէ մը
առնելով կը հրատարակէ որ՝ աւսդրիքացւոց կտալի.

այի հետ ունեցած կռուոյն իտալացի զօրացը մէջ
հռոմայեցիներ ալ տեսնելով, թրիէսա քաղաքին
բնակիչները և շրջակայ գիւղացիները հռոմայէն
անանկ պաղեցան որ՝ աւտագ շաբթուն մէկն ալ ե-
կեղեցի չի գնաց . ամէնքը խօսքերնին մէկ ըրածի
պէս զատկական հաղորդութէն ետ կեցան : Դիտ-
նալ պէտք է որ՝ այս լրագիրը հրատարակողները բը-
րօթէսդան են :

Աւզպուրկի քաղաքի կալեն պէ բօսդ ըստուած օրաւ գիրը, որուն հրատարակիչները հռոմեական են, այն ալ Ծրբիէստին իրեն խրկուած նամակէ մը առնելով կը պատմէ թէ՝ Ծրբիէստի բնակիչները հիմակուան պարագայներուն ծանրութիւնը աղէկ մը կը ելով և համինալով որ Կատուծց պաշտպանութեանը և խնամոցը ապաւինելու յատուկ ժամանակէ, այս տարուան պէս բաղմութիւն տեսնուած չէր եկեղեցիներուն մէջ աւագ շաքթուն և զատկին օրերը . և ժողովրդեան ջերմեւանդ բարեպաշտութեանը համեմատելով՝ խոսովանահայրերը և խոստովանութեան տեղերը քիչ կուգային :

կիցներուն համար խօսած կ'ըլլան : Բայց այս ըստներ նէ՝ գերմանական ընդհանուր լուժիր խարդախութիւն մը բանեցուցած կ'ըլլայ . բրօլթէսդաններուն համար՝ որ մէկ ատեն մըն ալ աւագ շարթու կամուրիչ ատեն հոգեւոր պաշտօն կատարելու կամ զատկական հաղորդութիւն ընելու համար հռոմեականներուն եկեղեցին չեն երթար , այս տարի չետացին ըստելլ և միայն հիմակուան ժամանակիս յատուկ պատճառ մը ցըցընելլ , իր կարդացողները խօսքել է : Վսկէց զատ , այս լրագիրը թրիէստցիները սխակալ և գէշ մարդիկ ցըցընելէն զատ՝ անմիտ մարդիկ ալ կը ցըցընէ : Ոէտ որ յիրաւի հաւատացեալ են նէ՝ իրենց ինչերնո՞ւն պէտք է խտալացի տպառամբներուն մէջ հռոմայեցի զօրք գտնուիլլ . զինուորներէն և զօրապեաններէն հաղորդութիւնի սփոփի չառնէին . իրենց քաղաքը կամ գիւղը գլունուած քահանաններէն պիտի խոստովաննէին և հաղորդէին . և այս քահանայներս ալ իրենց պէս Աստրից տէրութեան հաւատարիմ են : Կավու՞ ո՞ւ օրագիրը թրիէստցիները բարեպաշտ և երկիւլած և իմաստուն մարդիկ կը ցըցընէ . որ Աստաց ապաւինելով իրենց կրօնական պարտականունը կտարաբեր են :

— Հէսսէի մեծ դուքսը յունիս 16 ին մեռաւ կաթուածով։ Տեղը անցաւ անոր տղան։ Վեռնող մեծ դուքսը 70 տարուան էր. և Հէսսէի դուքս եղած էր 1830 ին ապրիլի 6 ին։ Այս նստող մեծ դուքսը շատ վոանգաւոր ժամանակ հասաւ այս իշխանութեանս. որովհետեւ Հէքէր խոռովարը՝ որ անցածները յաղթուելով! Օուիցցէրի փախաւ, նորուէն շատ դրամով Հէսսէ դարձած է. զօրք կը ժայվէ. կառավարութիւնը հասարակապետութեան իունիւլ կ'ուզէ։

Ա Խ Ս Դ Ր Ի Ա : Պօհէմիայի Ծրակա քաղաքը մէկ
անր շփոթութիւն մը ելաւ . քաղաքին մէջ մարտ-
իցներ չինեցին . մինչեւ որ վերջապէս Վ ինտիշ-
լրաց զօրապէտը հասաւ , որ պահապան զօրաց հր-
ուամանատագն էր , և խաղաղէց : Վայս խռովութեա-
մէջ շատ մարդիկ սպաննուեցան : Կայսրը այս բանս
սելով սրտին կսկիծէն հիւանդացաւ . և այս հի-
անդութիւնս պատճառ եղաւ որ ազգային առ-
շանին բացուելուն հոն ներկայ չի գտնուի . թէ-
պէտ այն օրը Վ իէննա գտնուելու խօսք տուած-
քը : Ուստի մէկ յայտարարութիւն մը հանեց , որ
ուսուբական կառավարութեան կառէտ ու վէճն ըս-
տած գրադիրը յունիսի 20 ին կը հրամարակէ . ո-
ւոլ կը ծանուցանէ կայսրը որ , յունիսի 3 ին հանած
յայտարարութեամբը Վ իէննա գալ խոստացած ա-
ռենը չէր գուշակեր որ չի կրնալ գալուն անակլն-
ալ սպատճառ պիտի պատահի . ինչպէս որ այս հի-
անդութիւնս եղաւ : Չեմ ալ ուզեր կ'ըսէ , որ
ուսեանը բացուելը ուշանայ . ուաստի հոս գտնու-
ած նախարարներուս հետ խորհեցով վճռեցի որ իմ
օրեզզայրա և իմ սիրելիս յան մեծ գուքը իմ
ուղս խրկեմ կատարեալ իշխանութեամբ , որպէս
թէ անձամբ ես եկած սեպելով : Ասով կրնամ եղ-
այրս քոլս պահելու : յան մեծ գուքսին ամէն
երպավուլ լիակատար իշխանութիւն կուտամ , չէ թէ
ինակ առեանին նախադահ ըլլալու համար իմտե-
սում . առ ի պահմ ոռ ինչի մերաբերեաւ իսու ամ

ըստ այլ ուժքածու որ բարել զգարաբնախալ զառապալու ութեան գործեր կան որ ես հոն գտնուեէի նէ ես պիտի ընեէի , անոնք ամէնն ալ անիկայ պիտի ընէ և ոնորինէ : Կը յուսամ կ'ըսէ որ ասոր իմ կողմանէս և խակատար իշխանութեամբ փոխանորդ խրկելս ա- մէնուգ ընդունելի և հաճելի կ'ըլլայ . որովհետեւ իտեմ որ հօրեղաց ձեր ամէնուգ ալ սիրելի է :

ւորներու բազմութիւն մէկ տեղ եկան Պէռլինու
մէջ. հետերնին ուսանողներ ալ խառնուեցան. ա-
մէնքը մէկէն 80,000 հոգի մը կ'ըլլային . քաղաքին
ամէն փողոցները և հրապարակները պլոտսեցան :
Այսոնք տեսնելու համար եկող գտնուողները երկու
հարիւր հազար հոգիէն եվել կ'ելլիին : Արուեստա-
ւոր բանուօրները իբրեւ դրօշակ մէկ լաթ մը բա-
ցեր էին ձողի (սըրըսի) վրայ . որուն վրայ խոչըր
գրերով գրած էին . բանուորները հայ լունին : Ազդային
ժողովյն ձախ կողմը նստող ատենականներէն շատը
որ կառավարութեան դէմ են , ասոնց մէջ գտնուե-
ցան : Ամէն բան հանդարատութեամբ եղաւ լըմին-
ցաւ . շատ մը եռագոյն դրօշակներ ալ կըտեսնը-
վիին , որոց գոյնն էր սեւ , կարմիր և ոսկեգոյն :
Այսոնց պլոտսիլը երեք ժամ քշեց :

ՍՊԱՆՏԱՅ. Պիտիլիա քաղաքը, մայսի 13 ին
կէս օրէն 9 ½ ժամ ետքը, որ քիչ մը առաջ վեհա-
փառ թագուշինքը Անդրանիկէի գրսուշին իր
երկանը հետ նետրն եկած էին, կրտառալաճարա-
յի զօրքէն մէկ խուլմբ մը՝ քաղաքէն գուրս ձիաւոր
զօրաց թաղին վրայ երթալ սկսան կեցյէ հասարակապե-
տութիւնը պոռալով։ Հոն քանի մը ձիաւորներ ա-
սոնց հետ միացան. և այս ապստամբ վինուորներս
իրենց հրամանատարները մէկ մէկ տեղ գոցելէն
ետքը քաղաքը դարձան, և քաղաքական կառավա-
րութեան գլուխ եղող հրամանատարին պալատը
գտնուած թաղին վրայ քալեցին։ Քառորդ ժամու-
չափ կրակի ընելէն ետքը ապստամբները ետ քաշ-
ուելու ստիպուեցան. որպէս տեսեւ ասոնցմէ շատը
Վատրիսու ապստամբութեան աստենը եղոծին պէս
հաւատարիմ զօրքերուն կողմը դարձան. ըսելով թէ
խաբության։ Ապստամբներուն հրամանատարն էր
Օքանա ձէնէռալին տղան և գունդին երկրորդա-
կան հրամանատարը Բուդալ։ Երբ որ ասոնք իրենց
մէկ մասին այս կերպով թագաւորական զօրաց կող-
մըն անցնելը տեսան նէ՝ քաղաքէն գուրս Շինուած
ուած տեղը ելան։ Թագաւորական զօրքը ասանց
վրայ գալով անկէց ալ փախուցին, և ցրուեցին։
Ակնիլիա քաղաքին և գաւառուն ընդհանուր զօրա-
պետը ասոնց ետեւեն ինկաւ. ապստամբները ցի-
րուցան կը փախչին. երկու հոգի մէկ տեղ գալու-
և զիրենք պաշտպանելու ժամանակի չունին. մէկ
հատիկ վախցուելու բան մը կայ. ըլլայ որ մէջեր-
նուն փախչող ըլլայ. քանզի ասոնց ամէնուն ալ
ձեռք անցնիլը խիստ հարկաւոր բան մըն է։ Ասոնց
հետ պատերազմելու համար չէ ետեւնուն իյնուեի-
լը, որովհետեւ ասոնք իրենց անձը չեն պաշտպա-
ներ կոր. միայն ասոնք բռնելու համար է։ Ապրո-
տամբներուն հետ մէկ քաղաքացի մըն ալ խառնը-
ված չէ. այս ապստամբութիւնն լոկ զինուորական
բան մըն է. և ասոնց ալ ոսկի կաշառք տուալ կայ
որ սոք ելլեն, կ'ըսէ Ապանիայի Կեռալո օրագիրը։
Քաղաքին երեւելիները իրենց յօժարութեամբը
քաղաքական կառավարութեան հրամանը ընդունե-
ցին, և իրենց անձը նուիրեցին քաղաքին հանդար-
տութիւնը նորէն հաստատելու համար։

Աիմիլիսայի զօրաց ապատամբութիւնը որ տեղոր
լըսուեցաւ նէ՝ ամեն տեղ գէշ երեւցաւ . մանա-
ւանդ Աատրիտ քաղաքը շըշնկոց մը ելաւ որ ձե-
ւաց տակէ ասոնք ոոր հանողը՝ ինկիլիզի կողմէն
Աատրիտ գտնուող Պ . Պլուէր գեւսպանն է . որուն
համար նախնթաց թերթերնուո մէկուն մէջ պատ-
մեցինք թէ անվայշել կերպով հրաման ըբէր էր Ի՞ս-
պանիսայի տէրութեան նախարարներուն , որ հասա-
րակութեան քիչ մը եվել աղատութիւն տան . և
խրկած թուզթը իրեն ետ խրկուելէն եաքը ին-
կիլիզի կառավարութեանն ալգանգառանաց թուզթ
գացեր էր ասոր համար : Ապանիսայի մայրաքաղաքին
մէջի այս շըշնկոցը կառավարութիւնը իմանալով ,
և գիտնալով ալ որ Պ . Պլուէր հասարակութեան
աչքէն ինկած է , կասկած ըրաւ , ըլլայ որ ազգին
անխրաստ մարդիկը ասոր բան մը ընեն , և ազգային
իրաւանց դէմ անխրաւութիւն մը ըլլայ : Աւստի-
նոյն օրը Պ . Պլուէրին բասաբուժնելը տուաւ , որ
ելք Լ օնտուա երթայ : Յիշեալ հէտալո օրագիրը
կ'ըսէ . Պ . Պլուէր հասարակութեան աչքէն ասանկ
իյնալէն ետքը Եւրոպայի որ տէրութեան մայրա-
քաղաքն որ ըլլար նէ՝ քաղըքէն դուրս ելած ատենը
ստորին աստիճանի մարդուցմէն ծանր նախատինք մը
կը կրէր . բայց Աատրիտէն դուրս ելած ատենը
մարդ բան մը ըլլաւ և ըրաւ . Վինչեւ որ ինկիլի-
զի գեւսպանին երթալը իմացուեցաւ նէ հասարա-
կաց մէջ դժոհութիւնը և շըշնկոցը կը տէրէր :

ԻԴԱԼԻԱ: Ժառանալ ու հօնդանդինօվ պատուական լրագրութեան մը կան լրագրութեան օրիէսպէն յունիսի 14 ին գրուած և իրեն խրկուած նամակ մը կը հրատարակէ, որ է այս :
“ Ձեր լրագրոյն հրատարակմանը հաճայ բան մը ընելու յուսով այս նամակըս կը գրեմ, օրիէսպէի պաշարման լայտարարութիւնն ալ հետր դնելով :

”Այս յայտարարութիւնն ելած ատենը երկու իտալացի ծովակալ (ամիրալ) չէզոք տէրութեանց ամէն հիւպատուններուն գիր գրեցին իմացընելրլոր, երբ որ քաղաքին հետո պատերազմի սկսելը յարմար սեպուելու ըլլայ նէ՝ թղթակցութիւններու յոյսերնին վերցընելու են: Ուստի կը յորդորեն հիւպատունները, որ իրենց ազգակիցներուն և իրենց պաշտպանութեանը տակը եղողներուն վնասէ ազատ մնալուն եղանակը մոռածեն քանի որ ժամանակ կայ:

„Պիտի իմանաս որ Նաբօլիի ծովակալը այս պաշարմանս գործակից ըլլալէն ետ կեցաւ . Կարելի է ասոր պատճառը այն ըլլայ որ , Նաբօլի մինչեւ հիմայ Աւսդրիայի դէմ յայտնի պատերազմ՝ հրատարակած չէ :

“ Առատության սկզբանի օր է յունիսի 15, և պաշտպանն առաջին օրը, թօրիէստէ զինուորական եղանակով պիտի կառավարուի :

“ Բնակիչները հոս ահագին տագնապի մէջ են .
վախցածնիս իտալացիներուն նաև ախումքը չէ . ա-
սիկայ շատ տկար է , մեզի շատ մեծ վնաս չի կրնար
հասցընել : Կւելի վախցածնիս այն է որ , թէ որ ի-
տալացի զօրքը յաղթաղ գտնուին նէ , օր մը առար-
ւանց ելած ատեննիս կրնայ ըլլալ որ ասոնք քաղա-
քը պատող բլուրներուն վրայ ելած տեսնենք . այն
ատենը երկու կրակի մէջ մնացած կ'ըլլանք :

— Ա էնէտիկու հիմակիուան կառավարութիւնը
գէշ վիճակի մէջէ . կատարեալ անիշխանութիւն կը
տիրէ : Ասդրիացիք մարդ խրկեցին վէնէտկեցւոց
ըսելու որ, մինչեւ երեք օր միջոց կուտան , որ
Վ էնէտիկ նորէն աւսդրիացւոց ձեռքը յանձնեն .
չէնէ վէնէտիկցիները ցամաքը որբան կալուած ու-
նին նէ ամէնն ալ առնելու և տիրելու սպառնալիք
կուտան : Վ էնէտկեցւոց կալուածները՝ աւտրիա-
ցիներուն ձեռքը եղած երկիններուն մէջն են :

— Դիմումովի Պօձէն քաղաքէն յունիսի 12 ին կը գրեն : « Ուխվօղի առ այժմ բիէմօնդէցիներուն ձեռ-քը անցած է : Ճօպէլ գնդապէտը՝ իր ունեցած զօր-քին հինդին չափ զօրք վրան եկած տեսնելով ըս-տու կատարել է առաջարկ թշնամին ձեռ ոռ ձուեաւ : »

տիվունեցաւ քաղաքը թշնամին ձեռքը ձգելու : Ասով այս ճամբուս վրայէն ունենալու հաղորդակցութիւննիս կտրեցաւ : Ո՞եր զինուորական մեծերը անանկ կը խորհին որ՝ թէ որ Ա իշխացափ կրիւլ յաջողինէ , (ինչպէս որ յաջողիցաւ) , Ո՞ի լոլի քաղաքին բիեմնադէցոց ձեռքը անցնելը շատ մեծ հետեւութիւն մը չկրնար ունենալ : Ո՞էծ անսուզութիւնը այս է որ՝ Ուստի ձքիին ձեռքի ուժը թըշնամիներուն ուժին չհամնիր . որովհետեւ ուտելիք և պատերազմական պիտոյք հասնելու ճամբանները ձեռքէ չհանելու համար տեղ տեղ շատուոր զօրք գնելու ասիագուած է : Ի՞ովոր Դդալիս բիեմնադէցոց կողմն է : Ամէն օր Խդալիսափ ամէն կողմէն իրենց պէտք եղած բանները ձեռք կը ձգեն . մենք Ալքեան լեռներուն այս գիտւ կողմը մէկ քաղաքի մըն ալ զօրքը չեմք կրնար տեղերնուուն խալսաել , և մէկ երկիր մըն ալ չեմք կրնար բռնադատել որ մէզ զպաշար հոգան :

ԶՈՒՏՎՑՑԵՐԻ : ՀԵՂԱԾՄԵԿԵԱՆ ՀԱՍՏԱՐԱԿՈՎԵ-
ՄՊՈՒԹԵ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԾՅՆ ՆԱԽԱԳԱհ Պ. (Օք-
ԱԷՆԱՊՅԱՆԻՆ ՆԱԽԱԳԱհ ՀՈՎՄԵՔԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱկը մայիս 31
ին լըմԾՆՄՊԱծ ըլլալով, նոյն օրը ժողովքին մէջ հրա-
պարակաւ պաշտօնէն հրաժարեցաւ. և անոր տեղը
նախագահ ընտրեցաւ Պ. Ֆունք : Խորհուրդը լը-
մբննալէն ետքը ամէն գաւառի պատովամաւորները
Շինէ վայինէն զատ, առաջ Պ. (Օքսէնպայնին գա-
ցին շնորհակալ ըլլալու ըրած կառավարութեանը
վրայ. և ետքը Պ. Ֆունքին գացին նոր պաշտօնը
շնորհաւորելու :

ԾՈՒԵՏ : Եօռվէկիա գաւառի երեւելիները
մայիսի 1 ին վաճառականաց ժողովատեղը (պօռասն)՝
բազմութեամբ ժողովուեցան Պ. | անկէին նախա-
գահութեամբը, որ թագաւորութեան արձանա-
գիրներուն և յիշատակարաններուն պահապանն է :
Տանիմառքայի համար շատ որոշումներ եղան հոն :
Ըստ ժողովքը՝ Ըլքզիկ գաւառը Տանիմառքայի
թագաւորուել իրեւ ամբողջական մասն կը սեպէ :
և այն կարծիքին վրայ են որ՝ գերմանական դաշնակ-
ցութեան ընդ համուր ժողովքը կարող չէ և
իրաւունք չունի ուղելու որ Ըլքզիկ նոյն դաշ-
նակցութեանը հետ միանայ : Եւ ասոնց այս կեր-
պով ուրիշի իրաւունքի դպչելնուն վրայ . Եօռվէկի-
այի կառավարութիւնը ըկըռնար անհոգ և անտար-
բեր կենալ : Վերմանացիք Ըլքզիկու վրայ ար

վլֆճը համելովնին Շուետի և Նոռվէկիայի աղ-
գութեանն ալ գպած կ'ըլլան։ Ասոր համար՝ Նոռվէ-
կիայի հասարակութիւնը չի կրնար զինքը հիմակ-
ուան ժամանակիս պարագաներուն պահանջած բա-
ները ընկելէն զինքը ազատ սեպելսի ետ կենալ։ Այս
որոշումներս թագաւորին և մեծամեծաց շրջականին
ըստած ժողովքին ներկայացընել վճռուեցաւ։ Եւ
մէկ մասնաւոր ատուան մը որոշուեցաւ որ այս առա-
ջարկութիւններս ըստ օրինի ՚ի դորձ դնել նայի։
Համապուրիկի օրագիրը կ'ըսէ թէ՛ կ'երեւէի թէ՛ Նոռ-
վէկիայի նախարարները իրենց պաշտօնէն պիտի
հրաժարուին։

Ծ գօքօլմէն մայիսի 4 ին գրուած և գերմանական
ընդհանուր լրագրոցն մէջ հրատարակուած լուրերէն
աշ կը սորպիմք որ , դիտաղութեան համար սահման-
ուած բազմաթիւ զօրաց խումք մը Աքանիսյի կող-
մերը պիտի կենաց . որ Տանիմառքայի սահմանն է .
բայց կառավարութիւնը ճշգիւ չէ զոքութիւն պի-
տի պահէ :

ՏԱՆՏՄԱՌԻՔԱ : Այսիս 12 հրատարակուած
պէտք օրագրոյն ըստածին նայելով՝ Ըլքզմիկու և Հօ-
լոցդաշնի կոիւը վերջանալու մօտ է : Ես օրագ-
րոյս ըստածն է այս :

Նիմառքայի իրարու գէմ բացած պատերազմին մէջ
նտաւ ինկիլիղի տէրութիւնը : Խաղաղութեան հա-
մար ինկիլիղի կողմէն եղած առաջարկութիւնը այս
է եղեր : Հէսսէի իշխանը, որ Տանիմառքայի իշ-
խանուհի Չառլոդդա տիկինը զաւակը ըլլալով Տա-
նիմառքայի թագաւորութեան ժառանգ կը սեպ-
ուի, և հիմա լ օնտուա է, իրեն ժառանգութեան
իրաւունքէն պիտի հրաժարուի : Արական գծէն
ալթագաւորութեան ժառանգութեանը իրաւունք
ունեցող տանը մեծն ալ հիմա՝ Վեկուշդէնպուրկի
գուքսն է . որ այս օրուան օրս Տանիմառքայի թա-
գաւորին գէմ զէնք առեր կը պատերազմի . այս ալ
աղայ մը ունի տասն և ինն տարուան . Տանիմառ-
քայի թագաւորը ասիկայ իրեն որդեգիր ընելու է
իբրեւ թագաւորութեան ժառանգութեանը իրա-
ւունք ունեցող : Վառլ կուռոց նպատակ եղած ի-
րաւունքը երկու կողմէն ալ մէկ անձին մը վրայ
ժողվուելով՝ Տանիմառքայի միասկետութիւնը ամ-
բողջ կը մնայ :

” Ժառանգութեան խսդիրը այս կերպով կարգի
մտնելէն ետքը կը մնայ Ըլքվիլիկու և Հօլցդայնի
գերմանական դաշնակցութեան երկիրներուն կար-
գը մտնելուն ինդիրը : Ասոր համար պինու առաջ
պիտի ուզուի որ Բրուտիայի զօրքը այս երկիրնե-
րէս բոլորովին դուրս ելլէն . ետքը Տանիմառքայի
թագաւորը բնակիչներուն աղաջանքը մարկ պիտի
ընէ . Ըլքվիլիկու երկիրը գերմանացի բնակիչնե-
րուն տեղերը և Հօլցդայն, գերմանական դաշնակ-
ցութեան կցորդ պիտի ընէ : Բայց Դայն օրագրին
տուած բացատրութեանը նայելով՝ Ըլքվիլիկ և Հօ-
լցդայն դքսութիւնները Տանիմառքայէն բոլորովին
զատուելու խօսք չի կայ ո :

Վայիսի 8 ին | օռու Տալմէրադօն ըստած էր ինկիւ-
լիզի բառլամենդին մէջ, որ Երտուսիան ալ Տանիւ-
մառքան ալ ինկիւլիզի կառավարութեան այս բանին
մէջ միջնորդ բլայը բնդուներ են :

ԱՄԵՐԻԿԱ : Հիւսիսային Ամերիկայի միացեալ նահանգաց և Վէքսիքօյի կառավարութեան մէջ եղած կուիւը վերջացաւ, և խաղաղութիւն հաստատեցու . բայց խաղաղութեան պայմանները տակաւին երկու կողմէն կնքուած չըլլալուն համար Ամերիկայի օրագիրներուն մէկը՝ տակաւին հաշութեանը վրայ կ'երկրայի, Վէքսիքօյի հասարակակետութեան նախադահ ընտրուած է Հերքրա Ճէնէռալը . 166,000 մարդուն 150,000 ը ասոր կուսակից ըլլալով : Օզարիօ՝ Բալադայի կառավարիչ անուաննեցաւ : Քուէրէդարօ քաղաքը 2000 մէքսիքացի զօրք կայ :

Բանամասի կիրճը Ալիքիան ըստուած՝ քաղաքը
մէկ սոսկալի հրդեհ մը պատահեցաւ . 400 կտոր
շինուածք այրեցան : Այս քաղաքու ամէնը 20.000
հոգի բնակիչ ունի . քաղաքին երեք մասին մէկը
ոքնչացաւ :

ԶԻՆԱՍՏԱՆ : Քօջնչին գաւառի կուսակալութեան փոխանորդը օտարազգիներուն նաւար-

Հութեանը համար հետեւեալ կարգադրութիւնները հրատարակեր է : Ամէն օտարազգի նաւ որ Դուռը թօվի նաւահանդիսող կը մըտնեն , կայսերական քաղաքին առաջը , կը պարտաւորին նաւուն դրօշակը և նաւուն անունը անանկ բարձրը տնկել , որ հեռուեն ալ գիտցուի : Կառավարութեան մարդիկը նաւը երթան , որպէս զի այն օտարազգի նաւը ինչը համար եկած ըլլալը իմանան : Եաւուն նետած թնդանօդներուն փոխարէն քաղաքին բերդէն միայն երեք թնդանօդ նետուի : Եաւուն մարդիկը ցամաքը չելլեն . ոչ քաղաք մոնելու հրաման ունին և ոչ մէկ գեղմը : Երկու օրէն ետքը չի կենան , Ճամբանին երթան . չէ նէ նաւահանգստին մէջ աղմուկ կ'ելլէ : Ծէ որ նաւը ուտելիք պաշար առնելու կարօտութիւն ունի նէ՝ նաւէն ցամաք ելլողները տարն հոգիէն աւելի ըլլան . անոնք ալ հետերնին զէնք չունենան : Պէտք է որ տեղւոյն կառավարութիւնը ճիշտ աեղեկութիւն առնէ լժէ այն օտարազգի նաւուն մէջ քանի թնդանօդ և որչափ ուրիշ զէնք կայ : (Օտար նաւը երթալէն ետքը նաւուն մարդոցմէն ով որ ցամաքը դանուի և բռնուի նէ՝ լրտես պիտի սեպուի , և գլուխը պիտի կտրուի : Ծէ որ նաւը աֆիօն բերած է նէ՝ նաւապետը և նաւուն մարդիկը ամէնն ալ ծանր շզմայով պիտի կտրուին : Եաւերը Յիսուսի աշակերտներէն մարդ պիտի չըերեն հոն ցամաքը հանելու համար : Ծէ որ ասանկ բան մը ըլլայ նէ՝ նաւապետն ալ , նաւուն մարդիկն ալ , այն քարոզիչներն ալ կառավարութեատեանը պիտի տարուին , և ծանր պատիմ պիտի կըրեն :

Այս արգելվեներս միայն Եւ բոսպացւոց համար կ'երեւեի . այն ալ Եւ բոսպայի և մանաւանդ Ջուան- սայի գիպուտածները այն կողմերը իմացուելէն ետքը . Այս այսպէս ըլլալով՝ Հնդկաստանի հայազգի վաճառականներուն կը մնայ այս երկրիս աղջտ առուտութը :

ΕΩΦΕΩΦΕ

Տէր Ներսէս Ե . ամենայն հայոց Արքազան . Քահանայապետը որ Երկար ժամանակէ ՚ի վեր թէ վիթլիւ կը բնակէր ազգային զանազան գործերու բարեկարգութեանը համար , յիշեալ քաղաքէն Ուուսի վերը մին փոսթայով կը գրեն որ , գէալ ՚ի սուրբ Խջմիածին մեկներէ : Քահանայապետական սուրբ Պահէլ համնելուն պէս Խափակուսոս պիտի ձեռնադրէ այն մէկ քանի վարդապետները որոնք վաւերական վկայականներով այս բարձրագոյն կարգին արժանաւոր դատուելէն Ետեւ սրբազն Քահանայապետէն ալ Երկար ժամանակ խստութեամբ քննուեր ու արժանաւոր դատուելէն Են : Այս վարդապետներէն մէկն ալ Պրուտայի առաջնորդ յարդապատիւ Վէորդ վարդապետն է որ տարիէն աւելի է որ իւր առաջնորդական աթոռէն հեռու մնալով մէծ արտօնութեան մէջ թողուցեր էր իւր ժողովները :

— Յարտաշիւն եպիսկոպոսը որ լւատահոգի
Մարկոս եպիսկոպոսին ձեռասունն էր, և Երու-
սաղէմի փոխանորդութիւն ընելին ետեւ Պատուա-
յու և Երգօնուրումի և գարձեալ Պրուսայու և Ուր-
հայու առաջնորդութիւն ըրաւ, այս եռքի ըսած
քաղաքիս մէջ յունիս ամսայն մէջ վախճաներ է:
Ուհուան պատճառն այն է որ իւր սովորական
կուլցոի ցաւը այս անդամին խիստ սաստիկ բռնե-

— Անցեալ շաբաթմ օրը (յունիս 26), Խղիսիկ-
տէն եկող նաւավարէ մը ցաւալի լուր մը առինք,
թէ Քաջան հիւանդութիւնը Խղիմիտ քաղաքին և
բոլոր վիճակին վրայ աւաղելի հարուած մը ըրերէ,
պատուարժան տիրացու Ուրատ վարժապետը հան-
գերձեալ աշխարհը խրկելով։ Կոտուածային առատ
մարդասիրութեանը վրայ քաջայցս եմք, որ ազգին
աղեկութեանը և կրթութեանը համար քաշած ան-
խոնջ և անշահասէր աշխատանացը փոխարէն անմա-
հական պսակը վայելելու գնաց. բայց իր իմաստուն
հոգաբարձութեանը և ինամոցը տակը եղած դրս-
րատունները հիմա տնինում մնացին. մանաւանդ
Խղիմիտու գլորատունը. ուր տեղ անձամբ ներկոյ
գտնուելով ինքն էր որ անոնց մտաւորական և բա-
րցական կրթութիւնը վրան առած էր. և մեծ յօյս
կար ծաղկեցընելու. Երբեմն երբեմն ազգիս մէջ
երեւցած սակաւաթիւ գիտնականաց մէկն էր լու-
սահոգիս. ուստի պատշաճ կը սեպեմբ վարքը այ-
սկառ համբաւ ունեմ.

առ զս համառ օտել։
Յարութիւն Վուրաստ բերիացի, ծնաւ Հալէպ
քաղաքը 1801 թուին. տղայութեան ժամանակը
ծաղկել հիւանդութենէն աչքին մէկը կորունցուց։
Հայրը Պ. Աբրահամ Պօղոսեան պօյաձեանց, ու-
սումնական մարդ մըն էր. և առաւելապէս արա-
պերէն գարութեան բացահմուտ էր. իր սաւ ակնին

առաջին մատուց հասակին կրթութիւնը ինքը սկզբ
նաւորեց . և ետքը Հալէպ քաղաքի ուսումնական
վարժապետին քով տուաւ , որ հռն քերականու-
թիւն և եկեղեցյական Երաժշտութիւն սորվեցաւ .
Տղայութեան ժամանակին հանձարեղ և ուսումնա-
սէր ըլլալով իր վարժապետէն սորվածովը չէր բաւա-
կանանար . Հալէպ գտնուող եւրոպացիներէն իտա-
լերէն կարդալ գրել ալ սորվեցաւ . որ ետքը կատա-
րելադորձեց միայն իր անխոնջ ջանքովը , առանց
վարժապետի : Արաբերէն կարդալ իր հօրմէն սոր-
վեցաւ . քիչ մը ընդօրինակութիւն ալ մէկ իտալա-
ցիէ մը սորվեցաւ Հալէպ , որ իրեն երկրաշափու-
թեան և աստղաբաշխական հաջուներու սկզբունք-
ալ սորվեցուց . և ընդօրինակութեան ու ժով երբե-
մըն պատկերհանութիւն ալ կընէք :

Չափահաս եղաւ նէ՝ առաջ լոյնթապ, ետքը
Օկյութին քողաքները վարժապետութիւն ըրաւ .
Օկյութին քաղաքը եկեղեցիներուն համար պատկեր-
ներ ալ կը դրէր : Քէ օժմահիայի առաջնորդ ծոսկ-
մաս վարդապետը, որուն մահուանը ցաւալի լու-
րը անցած շաբթու տուինք, բնիկ լոյնթապցի էր,
և ասոր աշակերտութիւն ըրած էր : 1823 ին հօրը
հետ մէկ տեղ վաճառականութեամբ կրստանդը-
նուազօլիս եկան . մայրը մեռած էր . եղբայր քայր
չունէր . կրստանդնուազօլիս գործերնին լըմինցընե-
լէն ետքը լոտաբազար գացին : լոյն տեղի բնակիչ-
ները ասոնց ունեցած աղէկութեանցը վրայ զմայլե-
լով մէկ սէր մը կապեցին ասոնց վրայ՝ որ չկըրնար
ըլլալ . քանզի ասոնք հայր և տղայ՝ գտնուած բազ-
մութիւնը միանգամայն կը կրթէին և կը զուարձա-
ցընէին : Ոչէ երկու տարի կենալէն ետքը ելան
չալէպ և անկէց լոյնթապ գացին . և Ո՛ու համմէտ
Ալի փաշային տղան Խպրահիմ փաշան լոյնթապ պա-
շարած ատենը հոն գտնուեցան . հայրը հոն մեռաւ
հիւանդութեամբ . և պաշարումը վերնալէն ետքը
տիրացու Ո՛ուրատ դարձաւ լոտաբազարու կողմէրը
և լորմաշ վանքին նոր հաստատուած ուսումնարա-
նին վարժապետ ընտրուեցաւ . լոյս գպրատանս
ուսանողները դուրսերէն ժողվուած ըլլալով՝ ասի-
կայ անոնց վրայ չէ թէ միայն վարժապետութիւն,
այլ հայրութիւն ալ կ'ընէր . քիչ մը բժշկութեան
ալ հմուտ ըլլալով տղոցը չէ թէ միայն մօսաւորա-
կան և բարոյական, այլ և նիւթական աղէկութիւն-
նին ալ կը հոգար . ասով տղոց սիրտը վրան տարա-
պսյման տաքցուց . և այս էր պատճառը որ այն դըպ-
րասունը լը ասոր վարժապետութեանը ատենը պըտ-
լատու եղաւ . աշակերտոները ամէն մէկը իրենց
հայրենիքը լրւսաւորելու գործէք եղան . լոտաբա-
զար տիրացու լորմաշալը, լորմաշ Ո՞նվիւան տիրա-
ցու Յօհաննէսը, Պախմաճըկ տիրացու Սարգիսը,
Ոյշվէի Օրթագիւղ Պէյլէրեան տիրացու Յակո-
վը, ասոնք ամէնն ալ, և ուրիշ ասոնց պէսէր, որ ի-
ուենց գիւղերը վարժապետութիւն կ'ընեն, և ա-
շակերտոներ կը հասցընեն, ասոր աշակերտոներն են :

Ըստաշու դպրատունէն ելլէլէն ետքը իր բընառութիւնը Իզնիմիտ հաստատեց իր աներոջը տունը . Քանզի 1831 թուին Իզնիմիտ կարգուած էր մէկ սրութեատուոր մարդու մը պարկեցնասուն աղջիկներեն կողակից առնելով , որ հիմա հինգ տղավարինաց . մեծը 14 տարուան կայ , և ախտերութեան աւուտուրի մէջ է) : Ա առօդապետ գերապատիւ Յօհաննէս Ամիրայն Տատեան՝ Իզնիմիտու և Արմառու և Աստաբազարու և Ֆէրբուիի և Եօր գեղի և Դամլուխի և Վլոնարխութիւ դպրատունները ասոր յանձնեց որ յառաջդիմութեանը հոգ տանի . աշիկայ ոչ աշխատութիւնը և ոչ ծախքը ինայելով ցն ամէն տեղերը կը պարտէր , մինչեւ որ իր ուած կարգին դրաւ : Պախճաճըկի դպրատունն աւարեկարգեց գեղացւոց ընտրութեամբը և աղաւելով : Իզնիմիտ ազգային քաղաքական ժողով կարեցաւ նէ՝ ասիկայ ալ անոր անդամներուն մէկը եւաւ իզնիմիտոց խնդրանօքը , և արժանայարգ չփրեմ վարդապետին գործակութեամբը ժողովցն արեկարգութեանը համար կանոններ ալ շննեցին : Գնիմիտ և վիճակը բոլոր՝ այս մարդոյս իմաստուն և սնխոնջ աշխատութենէն շատ աղէկութիւններ ունենալու և վայելելու կը յուսային , երբ որ ուշադիւնանդութիւնը քանի մը օրուան մէջ ասոր զատուական կենացը թելը կտրեց ուրբաթ օրը , յունիսի 25 , բոլոր յիշեալ երկիրները , և ուրիշ տեղեր զինքը ճանչողները անմիմիթար սուգի մէջ ժողովց : Աստուած իւր անբաւ ողորմութեամբը սոր հոգին լուսաւորէ . և ձգած բարի յիշատակները անեղծ պահէ :

պէս զօրութիւն ունի . և անկեց դիւրաւ անգդացնելուն համար , և հոտը անոր պէս ծանր չըլլալու համար՝ հրմայ վիրաբեռները ասիկայ էրեւէն , աղեկը սեպեն , և աւելի ասիկայ գործ կ'ածեն :

Նեակներուն մէկուն մէջ խենթ մը կար . ասիկայ
այն սենեակէն հանել ուրիշ սենեակ մը տանիի
պէտք եղաւ ալ նէ՝ որովհետեւ խենթը կատաղ
էր , խօսք ալչէր հասկընար , քովն երթալ և բռն
այն տեղաց վերցընելն ալ անհնար էր : Հիւանդա
նոցին բժիշկը խորհեցաւ որ ուղութօնունը ասիկայ
թմրեցընէ , և այն կերպով սենեակէն հանէ . ըրաւ
և յաջողեցաւ .

Այս գործողութեանս մէջ անակնկալ բան մը սս
եղաւ որ՝ թմբութիւնը անցնելէն ետքը սկըսաւ բը
ժիշին հետ հանդարասութեամբ խօսիլ, և խօսքե
րըն ալ շատ յիմարի խօսք չէին նմաներ : Ոէկը հո
յիշար կը խմեր . տեսաւ, և ինքն ալ ուզեց որ յիշ
մըն ալ իրեն տան : Այս դիպուածս բժշկաց միտքը
արթընցընելու մէկ բան մըն է . պէտք է որ փոր
ըլւածի, գուցէ կատաղի խենթութեան ալ դեղը
լայ ժըս-օֆօն-մը իրեն թմբեցուցիչ զօրութեամբը :

— Ի՞շլիկան : Ուժն ամիս է Վայրաքաղաքի
մէջ տիրած Քովուանդութիւնը քանի մի կերպ
պարանքով կ'երեւի . կամ աւելի ճիշդ ըսեմք . ա
մէն մարդուն սրտին մէջ այս հիւանդութեանս վա-
խը և սարսափը տիրած ըլլալով , ով որ հիւանդա-
նայ կամ մեռնի նէ՝ Քովուային զարնուեր է ըսելով
վախերնին կ'եվելցընեն : Յանկարծ իյնալ մեռնիլ
ալ կ'ըլլայ երբեմն . և անոր ալ Քովուա կ'ըսեն կոր
թէպէտ Քովուայի սեպհական նշան վրանին չերեւե-
լով ըսածնին ստոյգ է մի սոււտ է մի , հասկրնալու

ժամանակ չի թողուր մահուան արագութիւնը։
Երբեմն յանկարծակի անզգայ գետախնը փռուուղ
ինկողներն ալ մեռած կարծուելով՝ ողջ ողջ հողին
տակը մոնելու վտանգի մէջ կ'ինան։ Հատօր ը-
ներ իւսքիւտար տաճկի մը համար լրսեցինք որ ա-
սանկ ինկեր անզգայացեր է։ մեռաւ ըսելով վեր-
ցուցեր տունը տարեր են։ հսն գերեզման տանե-
լու պատրաստութիւնը տեսնելէն ետքը բառան-
դինի բժիշկը կուգայ ըստ սովորութեան մեռած
ըլլալը կը վկայէ։ և արիւն առնելով մարդը կ'ա-
պատի։

Յանկարծակի մեռնողներուն մէջ ասանկ յանկարծակի ողացողներ ալ գտնուիլը բաւական պատճառ է մեծ հոգ տանելը, որ մեռած կարծուածը ստոյգ մեռած է մի, կենդանի և մարած է մի: Իռուն քույր հիւանդութիւնը փրսխել և փորբըշուք և սաստիկ փորուց ցաւ կը բերէ: այս երեքս ալ զատ զատ՝ մարդս շուտով ուժէն ձգելով մարելիք ալ կը բերեն: ովկ կրնայ մեղ ապահովընել որ այս ախտէս մեռած կարծուածներուն մէջ ողջ ողջ թաղուած ալ չի կայ:

|| Խանք գիտնալով որ ողջ մարդը չի հոտիր և չի փրստիր , փոռութեան հոռար մեռնելը ստոյգ ըլլու լուն ապահով նշան բռնած են . և այս նշանս յի բաւի շատ ապահով է . բայց ինչ ընենք . մեռնող ները մինչեւ հոտելու ըստկըսին նէ չի թաղենք մի : Այս աղ վտանգաւոր բան մըն է . որովհետեւ մեռնելին հոտը ողջը կը մեռցընէ . և թէ որ տօլեան միասակար օդոյ ազդեցութենէ առաջ եկած հիւ անդութիւն մըն է նէ , ասկէց մեռնող հիւանդը տան մէջ հոտեցընելը՝ տօլեան այն տանը մէջ մըշտընջենաւորել է : || Աստի ճշաբէս մահը առերթեցի մահէն որոշելու անանկ նշան մը ըլլալու է որ այդ վրանգն ալ չունենայ :

1837 թ. մ. ին Հռոմ քաղաքի երեւելի բժիշկներէն մէկը Պ. Մաննի, պարգեւ խոստացաւ այն մարդուն որ այս նիւթեցս վրայ աղէկ մէկ ձառ մը գրէ : Դ'առեր գրուեցան . բայց պարգեւը առնելու արժանի դատուելու մարդ չերեւցաւ : Այս օրերս Պուշկի անուն բժիշկ մը իր շինած ձառովը այս պարգեւս առաւ : Այս բժիշկը իրեն յատուկ փորձերով և դիտողութիւններով հասկցեր է որ՝ մէկ մարդ մը որքան ծանր մարելուքի մէջ լինայ, Երակներուն զարնուածքը դադարի, զգալի շնչառութիւն չունենայ, և ճշմարիտ մեռածէն ամենեւին տարբերութեան նշան չունենայ, սակայն սրտին շարժմունքը անհնար է որ բոլորովին դադարի : Այս անանկ կամաց շարժիլ որ դրսէն բնաւ չիմացուի, բայց ողջ մարդուն սիրտը բնաւ չի շարժիլ բնութեան օրէնքներու դէմէ :

Այս բանս քննելու համար յատուկ քանի մի վարպետ բժիշկներ դրուեցան : Եւ որովհետեւ մարելերին սինօքէ ըսուած տեսակը, որ մարդուն ամէն երակները և շնչերակները կը կայնեցընէ, մարդու վրայ ալ խիստ քիչ կը պատահի, կամ ասանկ ըսենք . քիչ անդամ կը կարծուի թէ մարելեիք մըն

Նին և գործարանքներնուն ձեւը և դիբքը մարդու
մօտ է : Որքան փորձ ըրին նէ , ամէնուն մէջն ալ
գտան որ , գեղերով և արսւեստով մարելուն առ-
տիճանը որքան կը սասատկացընէին նէ՝ միշտ սրտին
շարժումը կար . ասոր համար Պ . Պուշկին ցըցու-
ցած հնարքն ալ առելի՞ւրյի մեռեալը ծննդիք մեռ-
եալէն որոշելու ստոյդ միջոց ըլլալը վճռեցին : Եւ
հնարքն է աս :

Յայտնի է բժիշկներուն, որ առենօք | էննէք
անուն գերմանացի բժիշկ մը գործիք մը հնարեց,
որ վիշտուսօք կըսուի . և փայտէ շինուած փողա-
ձեւ (պօռուի պէս) գործիք մըն է . որուն մէկ
ծայրը հիւանդին կուրծքին վրայ դնելով, և միւս
ծայրը բժիշկը իր ականջին տանելով, ներսի անանկ
ձայները կը լսէ , որ առանց այս գործիքիս մերկ ա-
կանջով լսելը անհնար է : Այս գործիքիս միջնոր-
դութեամբը քաջալարժ բժիշկ մը կրնայ մարդուն
ներսը գտնուած գործարանքներուն շարժիլը կամ
չի շարժիլը իմանալ, քանզի շարժումը որքան նու-
ազ և կամաց ըլլայ նէ՝ անհնար է որ ձայն մը չի
հանէ . և այս գործիքս այն ձայնը բժշկին ականջին
կը հասցընէ :

Ո՞եռած կամ ողջ ըլլալը հասկվնալու համար կերեւի որ մէկ երկու երկվայրկեանը (սանիէն) բաւական պիտի ըլլայ . բայց այս գրութիւնս քննող բժիշները աւելի պատշաճ դատեցին որ քիչ մը երկանկէկ ատեն մտիկ ըլլուի , թէ որ ձայն մը չառնուի նէ : Տսենք թէ մտիկ ընելն լիքէն ձայնը կրտրեցաւ . Հինգ բռակէ շարունակ մտիկ ընելու է . թէ որ այն միջոցին մէկ մըն ալ ձայնը չի լսուեցաւ նէ՝ ստոյգ կրնայ բռնուիլ թէ մեռաւ :

Նշան մըն ալ՝ մկանունքներուն (օյնախի միսերուն) կարծրանալն է, որով մեռելը փայտ կը կըտրի. ինչպէս գնես նէ անանկ կը մնայ. բայց | էն նէքին սիդտօսիօթը ամէնէն ապահով է. ինքը չի սրխալիր. և ուրիշ նշաններուն ալ սուտ կամ ստոյգ ըլլալը ասիկայ կը ցըցլնէ: Յովլ կրնայ մարդ ապահով ըլլալ թէ թաղուած մարդը ստուգապէս կենդանեաց կարգէն ելած է. ողջը մեռած կարծելով թաղուած չէ: Բայց ասիկայ բժիշկներուն ճանձնալու նշանն է. անոր համար որ սիդտօսիօթը ամէն տեղ չի դտնուիր. և գտնուի ալ նէ՝ գործածութիւնը ամէն մարդ չի դիտեր: Ուստի բժիշկ չի դտնուած տուենը ապահովացն ճամբան այն է որ՝ մեռելին մարմինը քանի որ քիչ մը տաքութիւն ունի, և մը կտնունքները կակղութիւննին և առաջագութիւննին կորսընցուցած չեն, այն մեռելը չի թաղուի:

— Այսի ճարդարութիւնն : Հնդկաստան եւրոպացին մէկը ծիւալ հեծած տեղ մը երթալն իբէն մէկ ծիւաւոր հնդիկ մը կը տեսնէ ճամբան ծիւուն կը հաւնի . իր հեծած ծիւն աչքէն կ'իխնայ . կը մտածէ որ հնդիկին ձեռքէն այն ծիւն առնէ , և իր ծիւն անոր տայ մէկ վարպետութիւնով մը : Հնդիկին քովը կ'երթայ , ծիւն շատ կը գովիէ , և կ'ըսէ որ քիչ մը ատեն ձիւրնին փոխսեն . անոր ծիւն ինքը հեծնայ , իր ծիւն ալ հնդիկը հեծնայ : Հնդիկը ասոր կը հաճի . և ձիւրնին կը փոխսեն : Վնանկ քիչ մը երթալէն ետքը հնդիկը կ'ըսէ . այսքանս բաւական է . իմ ծիւառուր և քու ձիդ առ : Եւրոպացին կ'ըսէ . իմ ծիւքու ձիդ բ'նչ ըսել է . քու տակինդ քու ձիդ է . իմ տակինս իմն է : Վսոր վրայ երկար խօսք և վէճընելով վերջապէս քաղաք կուգան . հնդիկը դառաւորին կ'երթայ գանդատ կ'ընէ , եւրոպացին հոնքերել կուտայ : Եւրոպացին կը պնդէ որ այս ծիւն իմինս է . պզոտիկուց ՚ի վեր իմ ձեռքս մեծցած է . հնդիկին ձիւն իրենը ըլլալը վկայով հաստատել պէտք կ'ըլլայ : Վկայ բերելու և մոիկ ընել տալու դըժուարութիւնները մտածելով կը յուսահատի մարդը . ուստի հնարք կը մտածէ . կը ոնակի հագած վերաբերուն կը հանէ ձիուն գլուխը կը գոյէ . և եւրոպացին կը հարցընէ թէ , թէ որ ծիւն դուն պըզտիկուց մեծցուցեր ես նէ՝ որ աչքը շիլ (շաշի) է դիտոցիր , ես ալ դատէս ետ կը կենամ : Եւրոպացին կ'ըսէ . ձախ (կամ աջ) աչքը շիլէ : Ձիուն գլուխը կը բանան , որ ծիւն շիլ աչք չունի , երկու աչքն ալ շիտակ է . ուստի դատաւորը կը վճռէ որ ծիւն հընկենն է . տիրոջն տպուի :